

3. BRUHIS, MICHAEL. *One step back, two steps forward : on the language policy of the Communist Party of the Soviet Union in the national republics: Moldavian, a look back, a survey, and perspectives, 1924-1980*, New-York, 1982.
4. CAȘU, IGOR. „*Politica națională*” în *Moldova Sovietică, 1944–1989*. Chișinău, Editura Cartdidact, 2000.
5. *Vasile Coroban: un arbitru într-o lume a arbitrariului* (coord. MIHAI CIMPOI). Chișinău, 2010.
6. COJOCARU, GHEORGHE. „*Dezghețul*” lui N. Hrușciiov și problema Basarabiei. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2014.
7. NEGRU, GHEORGHE. *Politica etnolingvistică în RSS Moldovenească*. Chișinău: Prut Internațional, 2000.
8. NEGURĂ, PETRU. *Nici eroi, nici trădători. Scriitorii moldoveni și puterea sovietică în epoca stalinistă*. Chișinău: Cartier, 2014.
9. ȚĂCU, OCTAVIAN. *Homo Moldovanus Sovietic. Teorii și practici de construcție identitară în R(A)SSM (1924-1989)*. Chișinău, 2018.
10. THEODORESCU, CONST. C. Un stat, o istorie și o limbă „moldovenească” în Basarabia? Punctul de vedere lingvistic. *Limba română, Revistă de știință și cultură*. 2003, nr. XIII/6-10, 136-137.
11. БУДАГОВ, Р. А.; БЕРНШТЕЙН, С.Б. Ку привире ла унитатя де лимбэ ромыно-молдовеняскэ. *Нястру* (Кишинэу, 1988), nr. 11, pp. 132-136.
12. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fond (F.)1961, inventar (inv.) 1, dodsar (d.) 177.
13. ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 258.
14. ANRM, F. 1961, inv.1, d. 271.

STUDIUL COSTUMULUI DE CURTE FEMININ DIN MOLDOVA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XV PRIN CERCETAREA VESTIMENTAȚIEI SOȚILOR LUI ȘTEFAN CEL MARE

*Bîzgu Tatiana, lector univ., drd.,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova*

CZU: 687:94(478)14/15”

Abstract

In the age of Stefan cel Mare allows us to observe the dynamics of the women's costume that can be better known due to the fact that, since then, the portraits, embroidery and miniatures have been preserved ... Historical documents attest that Stefan cel Mare had three marriages, thus presenting each personality of each wife separately. In this study is presented, briefly the information on the fabrics used in clothing and on the garments worn by wives and boyars during the time of Stefan cel Mare (late 15th century - early 16th century).

Key-words: Stefan cel Mare, clothing, ornaments, fabrics, embroidery.

Nimic nu reflectă mai clar statutul social al persoanei decât straiile pe care aceasta le poartă. Dintre toate formele de cultură materială, numai veșmântul omului desemnează, de la prima vedere, condiția fiecăruia. În comparație cu arhitectura, vestimentația are o viață foarte scurtă, oglindește cel mai prompt neîncetata evoluție a civilizației. Costumul istoric din Moldova începe să împrumute tot mai multe elemente orientale de influență europeană până în zorii veacului al XV-lea. Costumul feminin din timpul domniei lui Ștefan cel mare poate fi mai bine cunoscut, datorită faptului că s-au păstrat din această vreme portretele murale, broderii și miniaturi...

Nu mai puțin bogat, dar chiar și mai strălucitor decât sclipitoarele zale, ni se înfățișează între 1350-1400, costumul de curte al voievozilor... Peste secole, această vestimentație o vom afla supraviețuind în fresca bisericilor lui Ștefan cel Mare.

Nu a existat în istoria noastră o domnie atât de îndelungată și așa de strălucitoare ca a voievodului Ștefan cel Mare. Perioada aceasta a fost încercată de neconținute războaie, dar plină

de izbânzi și numărând ani mulți de belșug, în care viața economică a țării și bogăția oamenilor ei au atins o mare înflorire...

Țara noastră fiind la răscruce de drumuri, între răsărit și apus, participând deopotrivă la rafinatul gust apusean. Alianțele înfăptuite de voievozii noștri cu familiile domnitoare ale statelor vecine au legat istoria pământului nostru de istoria acestor țări, formându-se din trecut. Există, așadar, multe exemple de la care s-ar putea porni și tot atâtea direcții care s-ar putea parcurge în alcătuirea unor lucrări de cercetare privitoare la costumul de curte din perioada medievală [8, p. 97].

Oricât ar fi fost însă de mare prosperitatea întregii țări, avuția rămâne tot a celor puțini. Și este de la sine înțeles că numai la curțile vestitului și viteazului voievod se va fi dezvoltat acum acel „foarte mare lux în îmbrăcăminte”, de care își amintesc și istoricii vechi și cei noi, deopotrivă. Ștefan e un domn generos și vistieria lui e ticsită de stofe și de haine de preț. Așa ni-l înfățișează cronica slavonă redactată.

La curtea și din porunca lui, dând ospete bogate boierilor și ostașilor, după fiecare bătălie câștigată, investind cavaleri dintre oștenii lui și împărțind multe daruri și îmbrăcăminte scumpă boierilor și vitejilor săi și întregii lui oștiri [1, p. 97].

Stofele prețioase n-au lipsit niciodată din cămările domnești. Începând din 1460, liovenii aduceau pe la Siret destul postav de Bruges și stofe de Florența [1, p. 101]. Costumul doamnelor, domnițelor și jupâneselor, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, era de neîntrecută bogăție și frumusețe [1, p.104].

E o epocă de mare înflorire comercială, acum, în pragul veacului XV. Negustorii greci și italieni ne aduc postavuri răsăritene, și raguzanii își dau întâlnire la Târgoviște – unde își vând postavul roșu – și în alte târguri, unde își desfac brocartul de veneția, cu armenii și nemții din Liov și Cracovia sau cu sașii de peste munți, din Brașov, Sibiu, Din Bistrița și din alte cetăți [1, p. 79].

Camha de Damasc și hazdee, tot țesături orientale, la fel de căutate la curțile Țării Românești și Moldovei ca și la curtea țărilor moscoviți.

camelotul, postav lucrat din păr de capră sau din acea „lână seină / din păr de cămilă”, despre care pomenește și azi balada populară, și care era cunoscut și purtat încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun în țările noastre [1, p. 126].

Denumite „mărfuri tătărești” sau „marfa de pe mare”, toate aceste mătăsurii – camha, tafta, atlasul și împreună cu ele și catifeaua – erau țesături orientale, turcești, care veneau în țările noastre aduse de genovezi și de aici se răspândeau în lung și în latul lumii sud-est europene. Era belșug de mărfuri prețioase în acest veac pe piețele Principatelor românești, și neguțătorii moldoveni străbăteau, la rândul lor, drumuri lungi și anevoioase către Kiev, Moscova, Brașov și Liov, purtând stofe răsăritene și podoabe femeiești, găтели de aur și argint și mărgăritare. Până în vremea lui Ștefan cel Mare vor veni la Suceava neguțători din Liov pentru a cumpăra toate acele minuni răsăritene, catifele de mătase și aur, plătind vamă „de grivnă trei groși”, iar negustorii poloni din Galiția și Podolia își aveau casa lor de comerț în orașul cel mai de frunte al Moldovei, încă din 1408. În Suceava, vestită capitală a Moldovei, ei se întâlneau cu neguțătorii muscali și, acolo, pe „ulița rusească”, se etalau în văzul mulțimii, în același timp cu strălucitoarele blănuri de Mosc, și marfa tătărească, tebenca și camha și jderii ungurești și țesăturile leșești și neântrecuta pânză nemțească. Comori de frumusețe se puteau găsi în piețele orașelor și târgurilor din Moldova, de la șiragurile de mărgăritare și sculele de aur și argint, menite să împodobească grumajii și brațele femeilor, și până la stofele grele, țesute cu sârmă, cumașurile, cum se vor

numi, mai târziu, acele „drappi d'oro”, de proveniență italiană, unele din ele prețuind averi întregi [1, p. 80].

Rochiile lor lungi sunt lucrate din material de mătase și catifea, mantiile din camhă sau brocart, din atlas îmblănit cu jderi și cacom, sau din scumpe stofe de aur, prinse în bumbi ori nasturi de argint aurit. Trupul se subțiază în el, sugrumat în talie, cu cingători de piele sau „brâie femeiești ferecate”, prinse în față cu mici paftale de aur și argint și pietre scumpe. Pe deasupra ele îmbracă mândrele cavadioane (caftan bizantin de ceremonie) împărătești, din brocart venețian sau florentin, cu mânecile largi, ori fereziile, sau dulamele fără mâneci, cu gurile buzunarilor în linii drepte, prevăzute cu nasturi auriți.

Se poartă acum șubele luxoase, cabanițele de care va pomeni în jos, haine prin gurile cărora se petrec brațele înfășurate în pânza de păianjen înflorată a iilor. Lucrate din cele mai scumpe postavuri de aur sau brocart, ori, mai modest, pentru jupânese din postavuri de Bruges sau de Florența, având în jos până la glezne, șubele acestea sunt podoabele cele mai de preț ale timpului, atât în Moldova cât și în Țara Românească. Iile, acele cămăși boierești înflorate și subțiri, cusute și brodate cu sârmă de aur și mătase, cu mânecile largi ca și rochiile timpului, uneori răsucite în benzi șerpuitoare și cu manșetele strâmte, capătă acum o ornamentație foarte bogată din motive geometrice sau vegetale, și se lucrează din pânza cea mai fină, venită poate din Litvania sau din Krosno. Ele fac parte nelipsită din garderoba elegantelor vremii, ca de altfel și stofele, semnalate și acestea documentar încă din timpul lui Ștefan cel Mare [1, pp. 107-108].

Înveșmântați în aceleași somptuoase haine, îi vom întâlni și pe boierii Moldovei din vremea lui Ștefan cel Mare ca și pe jupânesele lor, purtând elegante șube căptușite și îmblănite cu soboli, dintre cei scumpi și rari, șube brodate cu fir, intrate de aproape un secol în moda țărilor noastre, sau cojoace din stofa aurită, ori dulame sau ferezii fără mâneci, și caftane, cărora nu le vor lipsi nici măreția nici fastul îmbrăcămintei domnești.

Documentele istorice atestă că Ștefan cel Mare a avut trei casatorii: cu Evdochia de Kiev, cu Maria de Mangop și cu Maria Voichița. Toate soțiile sale erau descendente ale unor familii cu rang princiar. Ștefan cel Mare a contactat căsătorii în vederea obținerii unor alianțe politice profitabile.

Doamna Evdochia [Ovdotia] de Kiev, prima soție a domnului Ștefan cel Mare (1457–1504). Fiica cneazului de Kiev, Alexandru [Olelko] (†1454). A devenit doamna lui Ștefan, voievodul Moldovei, la 5 iulie 1463, în fața înaltelor fețe bisericești ale țării și Curții Domnești.

Importanța acestei prințese pentru istoria Moldovei a fost reliefată de Constantin Rezachevici: „[...] căsătoria cu această cneaghină (prințesă) din Kiev i-a conferit tânărului domn al Moldovei avantajele unor legături dinastice, în spațiul polono-lituanomoscovit, cu mult mai prestigioase și mai practice, sub aspectul alianțelor de tot felul, care s-au întins mult după moartea timpurie a Evdochiei, în raport cu cele oferite lui Ștefan de următoarele sale două căsătorii” [2, p. x].

Maria din Mangop sau Maria Paleologu (? - 1477) principesă de Theodoro (un principat grecesc din Crimeea) a fost a doua soție a domnitorului Ștefan cel Mare. Căsătoria a avut loc la Suceava la 24 septembrie 1472. Această ramură a familiei Paleologilor era înrudită cu dinastia Comnen, cu cea a Asaneștilor din Bulgaria, cu familiile voievodale din Moldova și ulterior cu familia cneazului Ivan al III-lea al Moscovei, și, prin acesta, cu familiile boierești rusești Golovin, Hovrin, Tretiakov și Gavrilov.

Doamna Maria Voichița (n. 1457 – d. 26 februarie 1511) a fost cea de a treia soție a domnului Ștefan cel Mare, doamnă a Țării Moldovei între 1478 și 1511, având 24 de ani de căsnicie cu Ștefan cel Mare.

Maria Voichița, în tabloul votiv de la Voroneț, costumată altfel decât la biserica din Pătrăuți (fig. 1), sau pe Evdochia de la Kiev, fiica marelui cneaz Oleiko, pe zidurile bisericii Sf. Nicolae Domnesc din Iași, azi la biserica Mitropoliei. Sunt îmbrăcate cel mai adesea în mantiile lor bizantine, aurite și traversate de benzi de fir. Un guler de blană, o *misadă* de sobol le împodobește uneori gâtul alb, abia întrezărit din șiragurile prețioase de mărgăritare. Pandelocuri bogate de aur cu lanțurile subțiri și dese, ca o beteală ce se prelinge din păr, le încadrează obrajii, și cercei lungi și grei le spânzură de urechi. Un giulgiu străveziu sau o maramă fină, cu țesătură în dungă, se lasă de sub coroană în cute oblice, aidoma ca în portretul Margaretei de Provence sau al altor regine ale Franței. E viziunea tradițională a zugravului de biserici. Uneori, însă, pictorii de frescă le surprind în costume de curte neobișnuit de frumoase, altele decât cele de ceremonie [1, pp. 109-110].

Iar aici Maria Voichița, în ținuta de toate zilele a doamnelor și jupâneselor moldovene, mai puțin prefăcută, mai vie, mai liberă, parcă și în mișcări și chiar mai omenească în expresia feței... Ea ne apare altfel decât în pictura de la Pătrăuți, în fresca din biserica Sf. Nicolae din Dorohoi (Fig. 2) Maria Voichița (după tabloul votiv de la Pătrăuți) sau în tabloul votiv de la biserica Sf. Gheorghe din Hârlău, îmbrăcată în minunate caftane și în ferezii de catifea de brocart și mătase împodobite cu gulere mici de blană, haine lipsite de mâneci, prin ale căror guri rotunde, sau tăiate în unghi pornind de sub umeri, ies mânecile înflorate ale unor rochii subțiri, decorate cu alesături și înflorituri ca de ie, cu manșetele țesute cu perle.

Haina aceasta exterioară este închisă în față cu ceaprazuri de fir și nasturi de aur, până mai jos de genunchi, rămânând în rest desfăcută, pentru a lăsa să se vadă poalele lungii rochii de mătase, adesea fronsată, dând impresia de volane [1, p. 110].

Rareori, Maria Voichița poartă granață identică cu cea a lui Ștefan cel Mare, în unele broderii (epitrahilele de la Voroneț și Dobrovăț, vălul de tâmplă de la Putna). Este notabil faptul că hainele purtate pe deasupra de către domnitori și soțiile lor au foarte multe trăsături comune în croială, diferă însă detaliile podoabelor, acoperămintele de cap etc. [6, p. 47].

Granață. Această mantie luxoasă era rezervată mai ales domnitorilor, doamnele lui Ștefan cel Mare sunt îmbrăcate, în cele mai dese cazuri, în caftan, ca și marea boierime. Un document de o neprețuită valoare pentru înțelegerea costumului feminin din secolul al XV-lea în ansamblu este portretul brodat al Mariei de Mangop (1477), principesa din familia imperială bizantină, soția lui Ștefan cel Mare. Doamna este reprezentată pe patul de moarte, culcată, cu ochii închiși, cu mâinile încrucișate pe piept, în chip de „gisant” occidental. Figura ei impresionează prin puritate, liniile și finețea cu care este tratată, într-o stilizare rafinată, impusă de tehnica broderiei. Ochii închiși sunt două linii, sprâncenele frumos arcuite se îmbină aproape de rădăcina nasului, cu pomeții proeminenți și bărbia ascuțită. Pe cap, peste o rețea fină de fir, poartă coroană bogată de aur, împodobită cu perle și pietre scumpe, de care sunt prinse lungi „pande-loques”-uri, coborând pe umeri. Artistul care a realizat portretul a reprodus în toate detaliile costumul principesei. Cămașa, bogat brodată, cu fir și perle la guler și manșete, are mâneca strânsă, iar caftanul este din catifea italiană, de culoare albastră-cenușie, broșată cu fir. Mantia cade rigid, modelând umerii, mâinile libere ies prin cele două largi despicăături, iar mânecile strâmte coboară până la poale. Caftanul este îmblănit; un guler lat de samur (zibelină, sobol) acoperă umerii.

Același costum este purtat și de doamna Maria Voichița, soția munteancă a lui Ștefan cel Mare, în tablourile votive de la Sântilie, Pătrăuți, Voroneț, Sf. Nicolae din Dorohoi, Sf Gheorghe din Hârlău și paraclisul de la Bistrița. În aceste două ultime monumente, pictura portretelor votive a fost în mare parte distrusă de reparațiile secolului al XIX-lea.

Îmbrăcămintea jupanițelor este asemănătoare. Portretele cele mai interesante pentru înțelegerea costumului sunt păstrate în tablourile votive din bisericile din Moldova: Bălinești, Arbore, Humor și Moldovița. În Moldova, cele două mantii de tradiție bizantină se mențin până către mijlocul secolului al XVI-lea, purtate de doamna Elena, soția lui Petru Rareș, și de Ruxanda, Doamna lui Alexandru Lăpușeanu [4, p. 154].

În împrejurările solemne, doamnele purtau, ca și soții lor, granața imperială, bizantină. Cea mai veche amintire se păstrează în Moldova. În pronaosul bisericii episcopale Sf. Nicolae din Rădăuți, pe peretele de est, este îngenunchiată în fața lui Isus Cristos, doamna Anastasia, fiica lui Lațco și mama lui Alexandru cel bun.

Mantia. Peste toate aceste veșminte, doamnele și boieroaicele purtau mantii de tip oriental, care își găsesc corespondentul în costumul bărbătesc. Ca și în îmbrăcămintea de ceremonie a domnitorilor și a boierilor, pecetea bizantină, dată de linia granaței sau a caftanului și de bogăția broderiei, se menține lungă vreme, până către mijlocul secolului al XVI-lea. După această etapă, mantia de ceremonie a femeilor este înlocuită treptat cu conțeșul cu mâneca largă, iar caftanul rămâne semnul distinctiv al domnilor. Acest nou tip de veșmânt s-a introdus în moda feminină în a doua jumătate a secolului al XVI-lea [4, pp. 165-166].

Izvoarele scrise din aceeași vreme adaugă un spor de cunoștință, precizând unele detalii despre cămașa luxoasă cusută cu fir. Țesutul pânzei, ca și brodatul cămășilor și năframelor, era ocupația de bază a femeilor din mediul curților domnești și boierești, iar cămășile, prin numărul și bogăția ornamentației, ocupau un loc de seamă în averea unei doamne sau boieroaice. Alteori broderia acoperă uniform întreaga suprafață vizibilă a mânecii, denumită la iia țărănească, azi, „tablă” sau „blană”, așa cum se poate vedea în costumele jupanițelor și cămășile purtate de doamna Maria Voichița (fig. 3). În portretele din secolele XV – XVI, în Moldova, această parte este rar vizibilă, fiind acoperită de caftanul închis în față. Ornamentația cămășii este de asemenea evidentă în portretele din secolul al XVII-lea, deoarece în această vreme conțeșul se poartă deschis în față.

În reprezentarea cămășilor din Moldova, fluturii de aur subliniază motivele [4, p. 160]. Peste cămașă, femeile purtau o rochie, anterior sau fotă.

Broderia moldovenească din cea de a doua jumătate a veacului al XV-lea constituie una din cele mai originale creații nu numai ale artei medievale românești, ci și a întregului orient creștin [5, p. 382].

Omogenitatea stilistică a artei moldovenești din ultimele două decenii ale veacului al XV-lea corespunde stadiului de echilibru intern – politic, social, cultural – al societății moldovenești din vremea domniei lui Ștefan cel Mare. Arhitectura, pictura, miniatura, broderia, sculptura în piatră, toate artele ating acum plenitudinea expresiei lor stilistice, în care s-au topit, ferm și logic articulate, experiențe acumulate și putere creatoare. Numeroase broderii păstrate din această vreme: epitrahile, dvere, văluri liturgice, epitafe etc., sunt opere care reflectă din plin calitatea unei perioade de maturitate, capabilă să valorifice toate elementele susceptibile de evoluție. În riguroasa unitate stilistică a creației moldovenești din această vreme, suplețea de interpretare în amănunt permite desfășurarea unui vocabular artistic în permanenta înnoire.

În broderie, înnoirile merg mai ales în sensul îmbogățirii tematice, fapt care se datorează de altminteri strânsei legături a acestei arte cu pictura (Faptul este recunoscut de specialiști și afirmat atât în lucrările de pictură, cât și în cele de broderie.). Desenul, Compoziția, tipologia figurilor, fundalurile de arhitectură, elementele ornamentale, până și accentele cromatice, stau mărturie acestei înrudiri [3, p. 15].

În cea ce privește acoperămintele de cap femeiești și pălăriile, în genere, pe care le poartă oamenii din vremea lui Ștefan cel Mare, trăitori sub o domnie atât de îndelungată, gama lor e cu mult mai diversă și mai întinsă decât a încălțărilor și a veșmintelor propriu-zise. ... Dar nu numai tablourile votive din această epocă pot oferi interesante materiale arheologice vestimentare. Obișnuitele scene religioase „de grup” din pictura murală a bisericilor pot fi și ele tot atât de generoaze cu cercetătorii [1, p. 117].

Coroanele pentru doamne erau însoțite de pandantive din lănțișoare de aur, perle și pietre scumpe. Acestea se purtau deasupra vălului de culoare albă, roz, albastră sau verde. Domnițele și jupânițele tinere purtau diademe cu pandantive. Coroana cu pandantive este prezentată pe chipul brodat cu aur al Mariei de Mangop (1447) (Fig. 7) [7, p. 128-129].

Pandelocuri și cercei, lungi și foarte bogăți, încadrează figura mai tuturor jupâneselor și coconițelor noastre din acest timp, după o veche datină bizantină a gătelii, ... (fig. 4) [1, p. 115].

Această învelitoare acoperă tot părul, care se vede prea puțin, despărțit cu o cărare la mijloc. Peste el este așezată coroana, de care sunt prinse, în dreptul tâmplelor sau spre urechi, lungi găteți, formate din lănțișoare de aur, cu bogate ornamente de perle și pietre prețioase (pandelocuri) (fig. 5). Marama lungă, îmbrăcând gâtul și umerii, este caracteristică costumului din Moldova; în Țara Românească, doamnele poartă coroana direct pe păr sau pe o rețea de fir și perle... [4, p. 167].

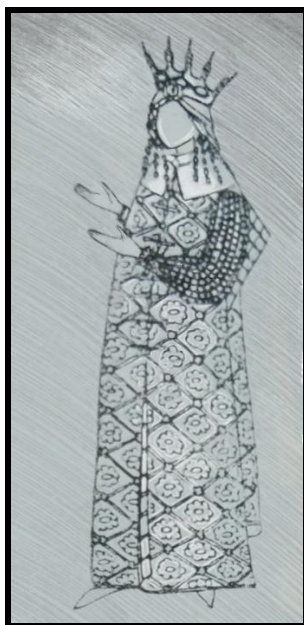
Tinerele fete, domnițe sau jupanițe, poartă capul gol, sau cu o mică cunună sau o diademă lată, de tipul „stemei” bizantine (fig. 6). Peste părul despărțit cu o cărare la mijloc, împletit în cozi care cad pe spate, fiicile lui Ștefan au o cunună lată de aur (stema), strălucind de perle și pietre prețioase, de care sunt prinse în dreptul țâmplelor – pendelocuri lanțuri de aur, la fel de bogat lucrate. Aceeași găteală a capului o au și jupânițele [4, p. 174].

Un cronicar, ca Reicherstorffer, scriind pe la mijlocul secolului XVI despre veșmintele noastre, spunea că moldovenii poartă îmbrăcămintea înaintașilor lor, recunoscând prin aceasta implicit că românii avuseseră, înainte de 1540, un costum tradițional, propriu, care se păstrase, un costum al moșilor și strămoșilor lor, în care se obișnuia celelalte popoare să-i privească [1, p. 28].

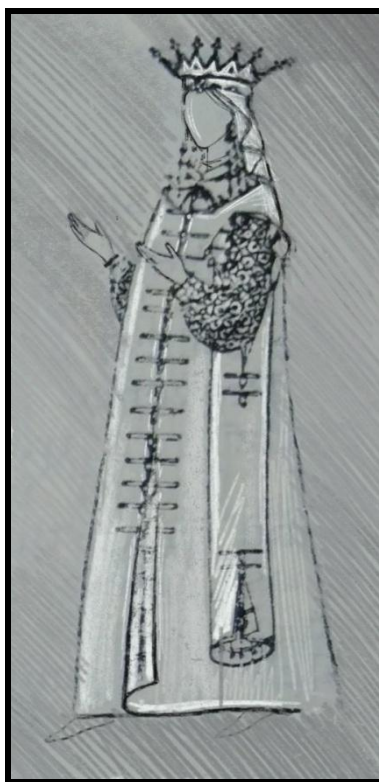
Portul popular rămâne același, veacuri de-a rândul, primind când și când infiltrații orășenești, prin felurite Flenderițe, piese vestimentare uzate ale locuitorilor din târguri și cetăți, multe din ele supraviețuind până astăzi în garderoba țăranilor noștri, așa cum au fost primite cândva [1, p. 83].

În genere, aspectul hainelor oamenilor simpli este sărăcăcios, trădând viața de lipsuri pe care o duceau. Dacă în făptura straielor însă materia e aspră, în schimb, culorile de arnici și mătase, cu care se vor înflori mai târziu iile și fotele, catrințele, zavelcile și pestelcile femeilor și cojoacele trudnicilor de pe întinsul țării, le înveselesc înfățișarea, iar măiestria și gustul țesătoarelor le dau o aparență sărbătorească, optimistă, de bunăstare chiar. Vederea lor încântă și astăzi privirea și această bucurie a ochilor e singura notă veselă a traiului iobagilor noștri din trecut, în acest secol al XV-lea, în care documentele iconografice lipsesc aproape cu desăvârșire.

Pământenii noștri din trecut, în privința artei vestimentare, au împrumutat de la unii, au dat, la rândul lor, la alții. E un schimb obișnuit în fenomenele de cultură. Și totuși vestimentația doamnelor de clasa înaltă din epoca lui Ștefan cel Mare rămâne, în ochii contemporanilor noștri, ca o perioadă de înflorire și lux.

Fig. 1. Maria Voichița (după tabloul votiv de la Pătrăuți) [4]

Fig. 2. Maria Voichița (după tabloul votiv de la Pătrăuți) [4]

Fig. 3. Broderia cămășilor purtate de Maria Voichița. Sfârșitul secolului al XV-lea [4, p. 51]

Fig. 4. Invelitoarea capului doamnei Ana și a Mariei Voichița. Secolul al XV-lea) [4]

Fig. 5. Înelitoarea capului Mariei Voichița, detaliu din pictura de la Voroneț [4]

Fig. 6. Diademele purtate de tinerele domnițe și jupanițe din secolul al XV-lea în Moldova [4]

Fig. 7. Acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop (Mănăstirea Putna). Mod de acces: <https://www.putna.ro/Acoperamant-mormant-s3-ss1-c4-cc1.php>

BIBLIOGRAFIE

1. ALEXIANU, ALEXANDRU. *Mode și veșminte din trecut. Cinci secole de istorie costumară Românească*. Volumul I. București: Meridiane, 1987.
  2. MARCU, GHEORGHE; ILINCA, RODICA. *Enciclopedia personalităților feminine din România*. București: Meronia, 2012.
  3. MUSICESCU, MARIA ANA. *Broderia veche românească*. București: Arta grafică, 1985.
  4. NICOLESCU, CORNELIA. *Istoria costumului de curte în țările Române*. București: Editura Științifică, 1970.
  5. OPRESCU, GHEORGHE. *Istoria Artelor Plastice în România*. București: Editura Meridiane, 1968.
  6. ZELENCIUC, VALENTIN; KALAȘNICOVA, N. *Vestimentația populației orășenești din Moldova /sec. XV-XIX/*. Chișinău: Știința, 1993.
  7. REABȚEVA, SVETLANA. Piese de podoabă și de vestimentație pe teritoriul Moldovei istorice. În: *Academos*. 3/2015, pp.128-134.
  8. UNGUREANU AMALIA. Costumul de curte medieval. În *Revista de Lingvistică și Cultură Românească*. Nr. 19, Mărțișor. [citat: 21. 02. 2019].
- Disponibil: <https://limbaromana.org/revista/costumul-de-curte-medieval/>